

DJURSKYDDSLAGSTIFTNINGENS SYFTE – TOMMA ORD?

Förra hösten disputerade **Birgitta Wahlberg** om djurskyddet i Finland. Hennes avhandling, Reglering och förvaltning av produktions- och slaktdjurs välbefinnande. En offentlighetsrättslig undersökning, rör sig i ett område som hittills inte ägnats mycket uppmärksamhet inom rättsvetenskapen i Finland. Insynen i hur djur föds upp och slaktas har i samhället alltmer begränsats genom slutnare enheter för uppfödning och slaktverksamhet. Men det samhällsintresset för djurs välbefinnande har vuxit sig starkare – inte minst genom de avslöjanden om under vilka förhållanden djur föds upp som nått medier under de senaste åren. När nu en totalreform av djurskyddslagen förbereds kan Wahlbergs undersökningar sägas komma mycket lägligt.

Text: Barbro Nordling

Birgitta Wahlbergs doktorsavhandling i offentlig rätt granskar bland annat hur det finländska djurskyddet ser ut i teori och praktik för djur inom livsmedelsproduktionen. Genom att studera de begrepp som förekommer i lagstiftningen *teleologiskt*, det vill säga utifrån djurskyddslagens syfte, försöker hon utröna vad lagstiftaren avsett med lagstiftningens innehåll. Mot bakgrund av detta har hon sedan undersökt hur tillämpningen av lagen ser ut i praktiken i djurskyddsmyndigheternas övervakningsverksamhet. Vad är tanken bakom djurskyddslagen – och uppfylls de förväntningar som lagen ställer på hanteringen av djur?

En helomvändning yrkesmässigt kom att bli upprinnelsen till Wahlbergs forskning kring djurskyddsfrågor. Från att ha arbetat som sjukskötare bestämde hon sig för att börja studera rättsvetenskap och genom professor **Markku Suksis** inspirerande föreläsningar föll ämnesvalet så småningom på den offentliga rätten. Efter avslutad examen kändes fortsättningsstudier som ett alternativ.

- Jag ville gärna hitta ett område som kunde erbjuda också framtida forskningsmöjligheter och samtidigt vara tillräckligt intressant för att syssla med på längre sikt.

En kombination av omsorg om djur och bestörthet över den ondska vi människor är kapabla att visa gentemot dem som är svagare än oss själva, gjorde att hon upplevde att djurskydd och djurskyddslagstiftningen var ett bra val. Dessutom sammanföll påbörjandet av forskningen med personliga hälsoproblem som väckte hennes nyfikenhet och medvetenhet för livsmedelsproduktionen över lag.

År 2005 började hon så sitt doktorandprojekt. Wahlbergs omsorg för djurskyddet har vuxit under forskningens gång. Då hon inledde studien var hon övertygad om det oproblematiske i att föda upp djur till att bli mat så länge de får ett gott liv, och hon kände stolthet över den finländska djurskyddslagstiftningen.

- Det var kanske naivt att tänka så. Ju längre jag kom in i forskningen och framför allt ut på fältet och såg med egna ögon hur hanteringen av djur ser ut, desto tydligare framgick att det goda som finns i djurskyddslagen, dess brister till trots, i mycket urholkas ju närmare det faktiska djuret man kommer.

- Min forskning fokuserar på två huvudsakliga områden; dels den reglering som finns i lagstiftningen, dels dess tolkning och tillämpning i övervakningen av djurskyddet. Djurskyddslagstiftningen, dvs. själva djurskyddslagen och de närmare bestämmelserna som getts med stöd av den, bygger på djurets välbefinnande och lagens syfte har varit att dels skydda djur från onödigt lidande, dels främja djurs välbefinnande. I avhandlingen har tematiken behandlats både ur djurens och ur djurens ägares eller innehavares synvinkel.

Mycket av det som uppfattas som omänskligt i dagens djurhantering handlar inte nödvändigtvis om direkta lagstridigheter, utan om lagtolkning.

Mycket av det som uppfattas som omänskligt i dagens djurhantering handlar inte nödvändigtvis om direkta lagstridigheter, utan om lagtolkning. Det

finns prövningsutrymme i bestämmelserna och få av dem är strikta. Det här är inget problem i sig utan pekar tvärtom på lagstiftningens potential att användas till djurets fromma. Men det är därför det är så viktigt att lagens syfte är genomskinligt.

Många åtgärder som nu tillåts kan anses stå i strid med djurskyddslagens syfte. Till exempel är bestämmelser om utrymmeskraven för många djur så minimala att man kan fråga sig om de tillintetgör djurets möjligheter att uppleva välbefinnande. Griskultingar får kastreras utan bedövning eller smärtlindring. Hönor tillåts föga möjlighet till arttypiskt beteende. Förbudet mot icke-inreda burar som träder i kraft i år är ett erkännande av höornas behov men deras förhållanden förändras i praktiken ytterst lite.

En faktor i fråga om djurskyddets karaktär är också den

normhierarki som vårt rättssystem inbegriper. Grundlagen finns högst i hierarkin och följs av de lagar som riksdagen stiftat. Därefter gäller förordningar som utfärdats av presidenten, statsrådet eller ministeriet, och slutligen övriga bestämmelser som getts av lägre myndigheter.

- Olika djurs position i vår rättsordning varierar till sin karaktär. Som det är nu faller djur under två olika kategorier i den finländska lagstiftningen. Å ena sidan ingår de så kallade vilda djuren i Finlands grundlag, genom det ansvar som åläggs alla och envar om naturen och miljön. Det här betyder att alla och envar till exempel kan förbjudas att landstiga en holme med häckande fåglar. Å andra sidan omfattas alla djur av djurskyddslagens bestämmelser, men i praktiken kan förvaltningsrättsliga tvångsåtgärder, så som till exempel förbud eller föreskrifter, inte riktas mot andra än djurets ägare eller innehavare.

- Det här innebär att vilda djur inte kan skyddas genom förvaltningsrättsliga tvångsåtgärder med stöd av djurskyddslagstiftningen. Utifrån normhierarkin kan vilda djur alltså anses ha ett rättsligt bedömt starkare skydd än andra djur, samtidigt som det faktiska skyddet för enskilda djur i praktiken till och med kan bli svagare.

En möjlighet för att stärka alla djurs rättsposition vore att inkludera en klausul om deras egenvärde i grundlagen.

- Det skulle inte handla om rättigheter av den typ rättssubjekt innehar, utan om sådana grundrättigheter som hänför sig till förväntningar som kan ställas på människan i förhållande till djurens livsbetingelser. Till exempel kunde djur tilldelas egenvärde genom vissa grundrättigheter såsom rätten till föda, omvårdnad och motion. Dessa måste dock förankras i den materiella lagstiftningen på basen av djurs fysiologiska och beteendemässiga behov för att få praktisk innebörd för djuret. Dessutom kunde staten och myndigheter åläggas en uttrycklig skyldighet att säkerställa dessa genom lagstiftning och andra förvaltningsåtgärder. Det här kunde vara en tredje väg, istället för de rättigheter som somliga förespråkar eller den reglering baserad på välbefinnande som utgör nuvarande modell.

- Ur mitt empiriska material om förvaltningen av djurskyddsärenden kunde både bristfällig lagtillämpning och en viss passivitet i att skrida till åtgärder avläsas. Om tolkningen av djurskyddslagen eller av hela lagstiftningen på området tillåts förbise lagens syfte (eller djuret som en kännande varelse) blir lagens bokstav de facto tomma rättsatser som inte främjar djurets välbefinnande. För att minska risken för passivitet eller att djurskyddsmyndigheterna undviker sitt ansvar för att avvärja en obekvämd situation är fortbildning för djurskyddsmyndigheterna av stor vikt. Djurskyddsmyndigheternas verksamhet borde också övervakas och de borde få tillgång till rådgivning i rättsliga frågor.

En viss friktion innebär eventuellt också nuvarande system där Jord- och skogsbruksministeriet handhar frågor om djurskydd. Eventuellt kunde Miljöministeriet ha en större beredskap att handha djurskyddsfrågor, inte minst genom att man har mer erfarenhet i att fatta också 'obekväma' beslut.

Den nu gällande djurskyddslagen är från år 1996. Mycket har hunnit hända i människors moraliska uppfattningar under den här tiden. Därför räcker det inte längre att man ut-

färdar nya bestämmelser på basen av gällande lag utan lagstiftningen måste revideras i sin helhet. Birgitta Wahlberg är ordförande i föreningen Suomen soveltavan etologian seura (ung. Finländska sällskapet för tillämpad etologi), som utformade ett utlåtande för beredningen av den nya lagen. Hennes egen avhandling innehåller också flera konkreta förslag på förbättringar men hon vet inte om lagstiftaren ännu är redo för dessa som kanske uppfattas som radikala. Men också sådana möjligheter förtjänar att analyseras.

- Det finns ingen självklar lösning på de problem vi möter i frågor om djurskydd och man kan inte veta hur en bestämmelse fungerar förrän man tillämpat den i praktiken. Det jag som forskare kan bidra med är att undersöka och peka på olika möjligheter.

Vårt rättssystem och därigenom rättsvetenskapen bygger på moraliska värderingar som är gällande i samhället och som implicit visar sig i vår lagstiftning. Dessa värderingar förändras, och juridiken kan inte avskärma sig från samhället eller från hur det utvecklas.

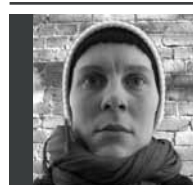
ringar förändras, och juridiken kan inte avskärma sig från samhället eller från hur det utvecklas. Rättsvetenskap bygger på rättslig argumentation. Rättsvetenskapens satser är inte verifierbara eller falsifierbara såsom i naturvetenskaper. Istället handlar det om *sanningslika yttranden* om empiriska förhållanden i en rättslig kontext. Som rättsvetare måste man vända sig till rättskällor i sina resonemang. Det är viktigt att man resonerar logiskt och gör argumentationen så transparent som möjligt.

I sista hand beror lagstiftningens effektivitet på huruvida den uppfattas som legitim. Legitimitet är något som rättsvetenskapen inte kan föreskriva, enbart avspegla. Därför är också diskussionen om värdefrågor så viktig såväl inom rättsvetenskapen som i samhället i stort.

Wahlberg har i sitt arbete haft utbyte av forskning i andra discipliner, inte minst genom Forskarskolan i djurvälstånd. Vår förståelse av och kunskap om djurs välbefinnande är föränderlig vilket rättsvetenskapen också måste vara lyhörd för. Men i sista hand är det som människor som vi kan förändra saker. Så länge vi handlingsförlamats står inför faktum, även om vi i teorin skriver under på vikten av ett starkt djurskydd, kommer inte mycket att hända i fråga om hur djur behandlas inom livsmedelsproduktionen.

Wahlberg ser ingen konflikt mellan sitt engagemang för djurskydd och sin roll som forskare och rättsvetare. Man tänker sig kanske att rättsvetenskapen är oberoende eller neutral men riktigt så är det alltså inte.

- Vårt rättssystem och därigenom rättsvetenskapen bygger på moraliska värderingar som är gällande i samhället och som implicit visar sig i vår lagstiftning. Dessa värde-

Barbro Nordling är
f.d. chefredaktör för Ikaros